

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน
 ในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
 Factors Influencing Waste Management Behavior among People
 in Tha Ruea Subdistrict Administrative Organization,
 Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province

อัญชิสา เรืองสูง¹

Anchisa Rueangsung¹

กาญจนา บุญยัง²

Kanjana Boonyoung²

¹ ผู้นิพนธ์ประสานงาน, นักศึกษาหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Corresponding Author, Graduate Student, Degree of Master of Public Administration, School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University, E-mail: 2663002430@stou.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.; หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Assistant Professor Dr., Master of Public Administration Program, School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand, E-mail: Kanjana.Boo@stou.ac.th

Received: 1 December 2025, Accepted: 26 December 2025, Published: 26 December 2025

PPPA: วารสารนโยบายและกิจการสาธารณะ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม 2568 – ธันวาคม 2568)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับพฤติกรรมการจัดการขยะ ระดับความรู้ ระดับเจตคติ ระดับการมีส่วนร่วม และระดับความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชนของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และ (2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยประชากรคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 16,325 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโรยามาเน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบ One-Sample t-test และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรืออยู่ในระดับบ่อยครั้ง ขณะที่ระดับเจตคติและความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชนอยู่ในระดับมาก ส่วนระดับความรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน ได้แก่ อาชีพ ประเภทอื่น ๆ เช่น พ่อบ้าน แม่บ้าน และผู้เกษียณอายุ อาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือค้าขาย การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ภาวะผู้นำแบบชี้แนะหรือกระตุ้น และเจตคติเกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชน โดยปัจจัยดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนตามแนวคิด 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) ได้ร้อยละ 27 ($R^2 = .270$) ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าควรส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการในการขับเคลื่อนการจัดการขยะในระดับพื้นที่ รวมทั้งพัฒนานโยบายด้านแรงจูงใจจากผลประโยชน์ของการคัดแยกขยะเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการสร้างเจตคติเชิงบวกต่อการจัดการขยะในชุมชนผ่านกระบวนการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนการสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการพัฒนาและประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำแบบชี้แนะและกระตุ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งเสริมและขับเคลื่อนการจัดการขยะอย่างยั่งยืนในชุมชน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการจัดการขยะ, การมีส่วนร่วมของประชาชน, ผู้นำชุมชน, การจัดการขยะในชุมชน

Abstract

This study aimed to: (1) examine the levels of waste management behavior, knowledge, attitudes, participation, and opinions toward community leaders among residents of Tha Ruea Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province; and (2) analyze the factors influencing residents' waste management behavior in the area.

This research employed quantitative research design. The population consisted of 16,325 residents living in Tha Ruea Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. The sample size of 400 respondents was determined using Taro Yamane's formula with a statistical significance level of 0.05. Data was collected using a structured questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics, namely One-Sample t-test and multiple linear regression analysis.

The results revealed that the level of waste management behavior among residents was at a frequent level. Attitudes toward waste management and opinions toward community leaders were found to be at a high level, whereas knowledge and participation were at a moderate level. The factors significantly influencing residents' waste management behavior included other occupations (such as homemakers and retirees), self-employed or business occupations, participation in benefit sharing, informal community leadership, selling leadership style, and attitudes toward community waste management. These factors collectively explained 27 percent of the variance in residents' waste management behavior based on the 3Rs concept (Reduce, Reuse, Recycle) ($R^2 = .270$). The findings suggest that policies should emphasize strengthening the role of informal community leaders in promoting waste management initiatives at the local level. In addition, incentive-based policies related to waste separation should be developed to encourage continuous public participation. Promoting positive attitudes toward community waste management through constructive and positive communication is also essential. Furthermore, formal community leaders should be supported in developing and applying selling leadership styles to enhance the effectiveness of sustainable waste management practices within the community.

Keywords: Waste management behavior, Community participation, Community leadership, Community waste management

บทนำ

ปัจจุบันการเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ส่งผลให้รูปแบบการบริโภคของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งเน้นความสะดวก รวดเร็ว และการใช้ทรัพยากรในลักษณะใช้แล้วทิ้งมากขึ้น เช่น การใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกแบบครั้งเดียว การบริโภคอาหารสำเร็จรูป และการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ที่มีบรรจุภัณฑ์จำนวนมาก ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตเมืองและชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงซึ่งนำไปสู่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว โดยข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษ (2567) ระบุว่า ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนมากกว่า 27.20 ล้านตันต่อปี โดยสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ประมาณ 10.51 ล้านตัน หรือร้อยละ 38.60 ของปริมาณขยะทั้งหมด ขณะที่ยังมีขยะมูลฝอยจำนวนกว่า 4.73 ล้านตันต่อปี หรือร้อยละ 17.40 ที่ถูกกำจัดอย่างไม่ถูกต้อง เช่น การกองทิ้งในที่โล่ง (open dumping) การฝังกลบที่ไม่ได้มาตรฐาน หรือการปล่อยสู่แหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมโดยตรง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพของประชาชน และระบบนิเวศในระยะยาว หากไม่มีระบบการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ประเทศไทยอาจเผชิญกับปัญหาขยะที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ของภาคใต้ โดยมีพื้นที่ประมาณ 9,885 ตารางกิโลเมตร และมีจำนวนประชากรมากที่สุดในภาคใต้ประมาณ 1.53 ล้านคน การเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของเมืองส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยในจังหวัดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รายงาน Plastic Waste Management Action Plan (2567) ระบุว่า จังหวัดนครราชสีมาปริมาณขยะสะสมมากถึง 2.4 ล้านตัน ซึ่งเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีปัญหาขยะสะสมสูงของประเทศ ทั้งนี้ การจัดการขยะส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในลักษณะการจัดการปลายทาง (end-of-pipe) โดยมีขยะเพียงส่วนน้อยที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์หรือรีไซเคิล ส่งผลให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรและเพิ่มภาระต่อสิ่งแวดล้อม โดยในปีที่ผ่านมาแนวโน้มของสถานการณ์ปัญหาขยะในจังหวัดนครราชสีมาความรุนแรงมากขึ้น ภายหลังจากที่ศาลปกครองมีคำสั่งให้บ่อขยะทุ่งท่าลาด ซึ่งเป็นบ่อขยะหลักของจังหวัดที่รองรับขยะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 51 แห่ง ต้องยุติการดำเนินการรับขยะตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2567 เนื่องจากไม่ปฏิบัติตามหลักสุขาภิบาลและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การปิดบ่อขยะดังกล่าวทำให้หลายพื้นที่ขาดสถานที่กำจัดขยะ ส่งผลให้เกิดปัญหาขยะตกค้างภายในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการจัดการขยะไม่เพียงพอ

พื้นที่ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวอย่างชัดเจน เนื่องจากเคยใช้บ่อขยะดังกล่าวเป็นสถานที่กำจัดขยะหลัก การปิดบ่อขยะทำให้เกิดการสะสมของขยะในชุมชน ส่งผลให้เกิดปัญหากลิ่นเหม็นและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน ในบางกรณีประชาชนจำเป็นต้องเผาขยะภายในครัวเรือนเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งแม้จะช่วยลดปริมาณขยะในระยะสั้น แต่กลับก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ เช่น ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM2.5) และสารพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เพื่อลดผลกระทบจากปัญหาขยะองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือได้ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ดำเนินโครงการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการบริหารจัดการขยะโดยชุมชน โครงการจัดหาและพัฒนาสถานที่กำจัดขยะ และโครงการบริหารจัดการขยะ RDF ซึ่งช่วยส่งเสริมการคัดแยกขยะและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ผลจากการดำเนินโครงการดังกล่าวสามารถลดภาระงบประมาณในการขนส่งและกำจัดขยะได้มากกว่า 100,000 บาทต่อเดือน และสามารถสร้างรายได้จากการขายขยะอันตรายเฉลี่ยประมาณ 4,200 บาทต่อเดือน

(องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ, 2568) ความสำเร็จดังกล่าวสะท้อนถึงบทบาทของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

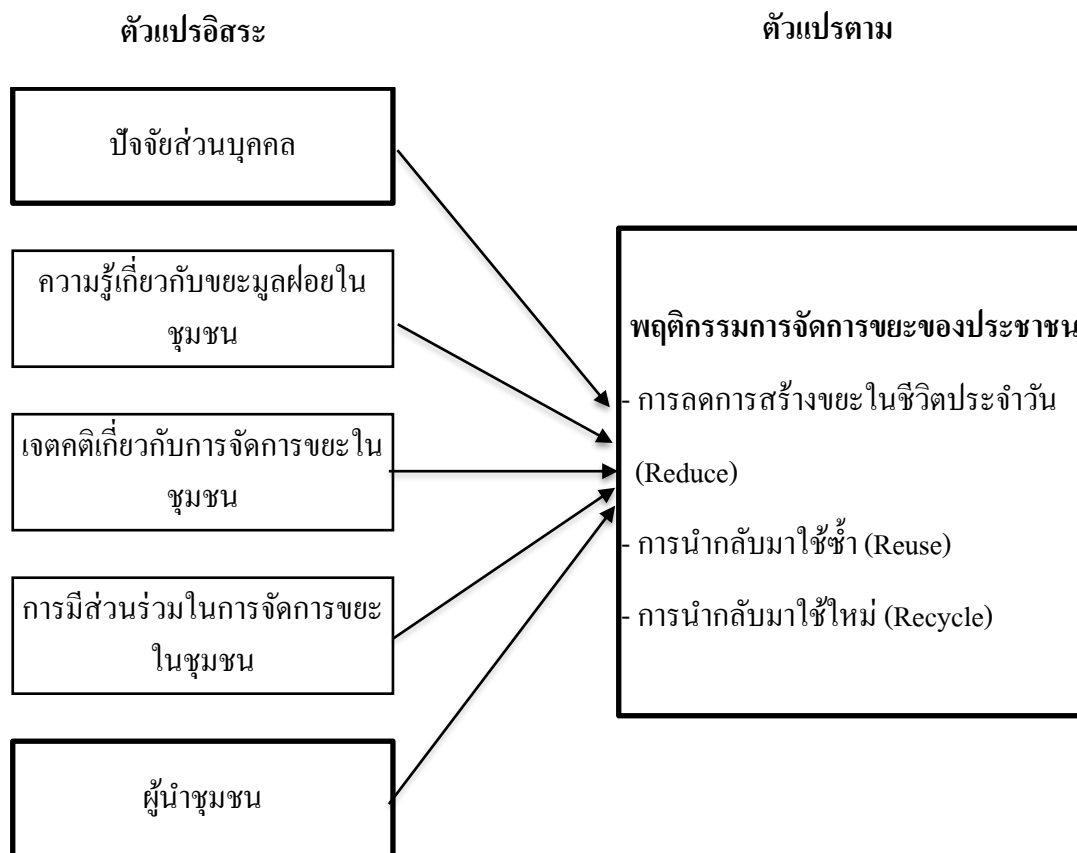
จากบริบทและสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ โดยมุ่งศึกษาระดับพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและมาตรการส่งเสริมการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระดับท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการจัดการขยะ ระดับความรู้ ระดับเจตคติ ระดับการมีส่วนร่วม ตลอดจนระดับความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชนของประชาชน ในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยกำหนดให้พฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนเป็นตัวแปรตาม โดยมีตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับขยะ เจตคติเกี่ยวกับการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัยด้านผู้นำชุมชนซึ่งคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในพื้นที่

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

สมมติฐานการศึกษา

1. ระดับพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับบ่่อยครั้งขึ้นไป
2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยในชุมชน ปัจจัยด้านเจตคติเกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน และปัจจัยด้านผู้นำชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการอธิบายพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนและพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ แนวคิดพฤติกรรมมนุษย์ แนวคิดการจัดการขยะ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ เจตคติ การมีส่วนร่วมของประชาชน และทฤษฎีภาวะผู้นำ โดยเฉพาะแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein และทฤษฎีภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Hersey และ Blanchard ซึ่งอธิบายบทบาทของผู้นำในการกระตุ้นและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ซึ่งถือว่ามีผลต่อการจัดการขยะ เนื่องจากในการจัดการขยะมูลฝอย (Solid Waste Management) ซึ่งหมายถึง กระบวนการจัดการขยะตั้งแต่การลดปริมาณขยะ การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล แนวคิดที่สำคัญในการจัดการขยะคือหลักการ 3Rs ได้แก่ Reduce (การลดปริมาณขยะ) Reuse (การนำกลับมาใช้ซ้ำ) และ Recycle (การนำกลับมาใช้ใหม่) ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญในการลดปริมาณขยะตั้งแต่ต้นทาง และช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้น จะสามารถนำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชนในชุมชน เนื่องจากพฤติกรรมคัดแยกและจัดการขยะในระดับครัวเรือนถือเป็นจุดเริ่มต้นของการลดปริมาณขยะในระบบ หากประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมจัดการขยะที่เหมาะสมและยั่งยืน ดังทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม Lewin (1951) ได้เสนอสมการ $B = f(P, E)$ ซึ่งอธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในบุคคล (Person) และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ขณะที่ทฤษฎีการเสริมแรงของ Skinner อธิบายว่าพฤติกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ผ่านการเสริมแรงหรือผลลัพธ์ที่ตามมาหลังการกระทำ แนวคิดเหล่านี้สะท้อนว่าพฤติกรรมของบุคคลไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่ได้รับอิทธิพลจากทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยทางสังคม ซึ่งสามารถนำมาอธิบายพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนในชุมชนได้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชน รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง: ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 16,325 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ, 2568) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หรือระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรในพื้นที่ศึกษาได้อย่างเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้
- ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชน
- เจตคติต่อการจัดการขยะในชุมชน
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ
- ความคิดเห็นต่อบทบาทผู้นำชุมชนและพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน

แบบสอบถามในส่วนของความรู้ เจตคติ การมีส่วนร่วม และความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชน ใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบ 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert โดยมีการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงแบบสอบถามก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ: ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ 2 ขั้นตอน ได้แก่ ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยในขั้นตอนการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการประเมินพบว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด (ค่า IOC มากกว่า .70) จึงถือว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

ในส่วนของการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชาชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.893 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือวิจัยมีความสอดคล้องภายในของข้อคำถามในระดับที่ดีและมีความเหมาะสมในการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล: ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่ผู้ตอบแบบสอบถามและขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามอย่างสมัครใจ ก่อนนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องเพื่อเตรียมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล: การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการอธิบายลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับของตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ในการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย ได้แก่ การทดสอบ One-Sample t-test และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายระดับพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน และเพื่อระบุปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมจัดการขยะในชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระดับท้องถิ่นต่อไป

ผลการวิจัย

1) ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงาน ระดับการศึกษาส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น เกษตรกร ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รวมถึงกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน และผู้เกษียณอายุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างประชากรของชุมชนตำบลท่าเรือที่มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดยประชาชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการขยะภายในครัวเรือนและในระดับชุมชน

2) การศึกษาระดับพฤติกรรมจัดการขยะ ระดับความรู้ ระดับเจตคติ ระดับการมีส่วนร่วม และระดับความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชนของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา พบว่า ระดับพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรืออยู่ในระดับบ่อยครั้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการจัดการขยะในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การรวบรวมขยะภายในครัวเรือน การนำขยะไปทิ้งในจุดที่กำหนด และการพยายามลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในครัวเรือน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชน ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พฤติกรรมจัดการขยะของประชาชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับพฤติกรรม	อันดับ
1. การลดการสร้างขยะในชีวิตประจำวัน (Reduce)	3.06	.49	บ่อยครั้ง	1
2. การนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse)	2.73	.58	บ่อยครั้ง	3
3. การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle)	2.99	.58	บ่อยครั้ง	2
รวม	2.93	.55	บ่อยครั้ง	

ระดับความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าอยู่ในระดับดีมาก คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 8.18 (เต็ม 10 คะแนน) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.52 แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการขยะและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ยังมีประชาชนบางส่วนที่ขาดความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการขยะบางประเภทอย่างถูกต้อง เช่น ขยะรีไซเคิล ขยะประเภทพลาสติก

ระดับเจตคติต่อการจัดการขยะ พบว่าอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนว่าประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะ และเห็นว่าการจัดการขยะเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคนในชุมชน

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการจัดการขยะในระดับหนึ่ง เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมหรือกิจกรรมของชุมชน อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการประเมินผลการจัดการขยะของชุมชนยังอยู่ในระดับไม่สูงมากนัก

ด้านความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชน พบว่าอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในบทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการจัดการขยะ รวมทั้งมองว่าผู้นำชุมชนสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาขยะในพื้นที่

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ระดับตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนมีพฤติกรรมการจัดการขยะในระดับค่อนข้างดี ขณะที่เจตคติและความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชนอยู่ในระดับสูง ส่วนความรู้และการมีส่วนร่วมยังอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนว่าการพัฒนาความรู้และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม

ตารางที่ 2 ระดับปัจจัยที่เกี่ยวข้องของประชาชน ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ	8.18	1.52	ดีมาก
เจตคติต่อการจัดการขยะ	4.09	.82	มาก
การมีส่วนร่วมของประชาชน	3.35	0.97	ปานกลาง
ความคิดเห็นต่อผู้นำชุมชน	3.45	0.95	มาก

3) การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ การวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน พบว่า ตัวแปรอิสระหลายตัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนได้ร้อยละ 27 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด $R^2 = 0.270$ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในระดับหนึ่ง

เมื่อพิจารณารายตัวแปร พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน ได้แก่ อาชีพ ประเภทอื่น ๆ เช่น พ่อบ้าน แม่บ้าน และผู้เกษียณอายุ อาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือค้าขาย การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะ บทบาทของผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ภาวะผู้นำแบบชี้แนะหรือกระตุ้น (Selling Leadership) เจตคติต่อการจัดการขยะในชุมชน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พฤติกรรม การจัดการขยะของประชาชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้าน สังคมและการบริหารจัดการชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำชุมชนและแรงจูงใจจากผลประโยชน์ที่ประชาชน ได้รับจากการจัดการขยะ ซึ่งสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีพฤติกรรมการคัดแยกขยะและลดปริมาณขยะในครัวเรือนได้มากขึ้น ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการจัดการขยะ รวมทั้งการเสริมสร้างบทบาทของผู้นำชุมชนในการให้คำแนะนำ กระตุ้น และสร้างแรงจูงใจแก่ประชาชน ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริม พฤติกรรมการจัดการขยะอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นพหุคูณของปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน

ตัวแปรอิสระ	B	Beta	t	Sig.
Constant	1.727		14.575	<.001
อาชีพอื่น ๆ (พ่อบ้าน/แม่บ้าน/เกษียณ)	.145	.149	3.285	.001
อาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	.133	.147	3.267	.001
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	.086	.161	2.859	.004
ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ	.079	.164	2.835	.005
ภาวะผู้นำแบบชี้แนะ (Selling Leadership)	.076	.159	2.872	.004
เจตคติต่อการจัดการขยะ	.074	.131	2.796	.005
R = .520 R ² = .270 adj R ² = .259 F = 24.245				

อภิปรายผลการศึกษา

1. พฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรืออยู่ในระดับบ่อยครั้ง ทั้งมิติ Reduce, Reuse และ Recycle สะท้อนว่าประชาชนมีการปฏิบัติด้านการจัดการขยะอย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ตามกรอบแนวคิดพฤติกรรมที่มองว่าพฤติกรรมเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยของบุคคลและสิ่งแวดล้อม ($B = f(P,E)$) (Lewin, 1951) กล่าวคือ บริบทของพื้นที่ซึ่งเผชิญปัญหาขยะตกค้างและมีมาตรการ/กิจกรรมส่งเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง อาจเป็น สิ่งแวดล้อมสนับสนุนที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมดีขึ้นในระดับครัวเรือน

เมื่อพิจารณารายมิติ พบว่า Reduce อยู่ในระดับบ่อยครั้ง โดยมีพฤติกรรมที่โดดเด่นคือการปรุงอาหารเอง เพื่อลดบรรจุภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป สะท้อนความตระหนักต่อการลดขยะจากแหล่งกำเนิด อย่างไรก็ตาม พฤติกรรม การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์แบบเติม (refill) มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า แสดงถึงข้อจำกัดด้านการเข้าถึงสินค้าและความเคยชิน

ของผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าพฤติกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ผ่านเงื่อนไขแวดล้อมและแรงเสริม (reinforcement) ที่เอื้อให้ปฏิบัติได้ง่าย (Skinner, 1953)

สำหรับ Reuse อยู่ในระดับบ่อยครั้ง เนื่องจากการใช้ภาชนะซ้ำและการส่งต่อ/บริจาคของใช้มีค่าเฉลี่ยสูง สะท้อนการเรียนรู้ทางสังคมและการเลียนแบบพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างในชุมชน (Bandura, 1977) ขณะที่บางรายการต่ำกว่าเล็กน้อย เช่น การใช้ถุงพลาสติกซ้ำหลายครั้ง อาจเกิดจากข้อจำกัดด้านความสะดวกและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป

ด้าน Recycle อยู่ในระดับบ่อยครั้ง โดยมีพฤติกรรมเด่นคือ การแยกขยะอันตรายและการแยกขยะรีไซเคิลก่อนทิ้ง แสดงถึงความตระหนักด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แต่พฤติกรรมการทำปุ๋ยหมักและการนำขยะรีไซเคิลไปขาย/บริจาคมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ เวลา และช่องทางรองรับ

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ ผลการศึกษานี้แตกต่างจากงานของนักยุทธศาสตร์ ทองไทย (2558) และ ทวีศักดิ์ รักฤทธิ์ ฟ้าใส ประสารรส และทิพวรรณ ท้ายเมือง (2568) ที่พบพฤติกรรมระดับบางครั้ง ซึ่งความแตกต่างอาจสะท้อนความต่างของบริบทพื้นที่และความเข้มข้นของการส่งเสริมเชิงนโยบาย/กิจกรรม รวมถึงแรงกดดันจากปัญหาขยะในพื้นที่ท่าเรือที่ทำให้ประชาชนปรับตัวและปฏิบัติดีขึ้น

2. ความรู้เกี่ยวกับขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนว่าประชาชนมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประเภทขยะและการจัดการขยะในชีวิตประจำวัน แต่ยังมีข้อจำกัดในประเด็นเฉพาะ เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำจัดขยะบางประเภทและผลกระทบจากการกำจัดที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งนำไปสู่ความรู้ที่ยังไม่สูงมากในภาพรวม ทั้งนี้แนวคิดเชิงพฤติกรรมชี้ว่าความรู้เป็นเงื่อนไขหนึ่งของพฤติกรรม แต่ไม่เพียงพอหากไม่มีแรงจูงใจและสิ่งแวดล้อมสนับสนุน (Ajzen, 1991; Lewin, 1951) ผลดังกล่าวไม่สอดคล้องกับงานของวสันต์ ศรีโยธี (2563) และนักสรีรพี แถบเงิน (2565) ที่รายงานความรู้ระดับมาก ความแตกต่างอาจเกิดจากความเข้มข้นของกิจกรรมให้ความรู้ ระบบรองรับการคัดแยก และช่องทางสื่อสารในแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน จึงส่งผลให้ระดับความรู้แตกต่างกันตามบริบท

3. ระดับเจตคติของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนการรับรู้เชิงบวกต่อการจัดการขยะและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อว่าการจัดการขยะเป็นหน้าที่ของทุกคน ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนที่ระบุว่าเจตคติมีอิทธิพลต่อความตั้งใจและพฤติกรรม (Ajzen, 1991) และสอดคล้องกับงานของวสันต์ ศรีโยธี (2563) ที่พบเจตคติระดับมากเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม บางประเด็นมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเล็กน้อย เช่น การรับรู้ว่าการคัดแยกช่วยลดภาระงานของอปท. ซึ่งอาจสะท้อนว่าบางส่วนยังมองบทบาทหลักเป็นของหน่วยงานรัฐ ดังนั้น การสื่อสารเพื่อยกระดับบทบาทประชาชนในฐานะผู้ร่วมผลิตบริการสาธารณะ (co-producer) จึงยังจำเป็นเพื่อแปลงเจตคติให้เป็นการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติที่ต่อเนื่อง

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อยู่ในระดับปานกลางซึ่งสะท้อนว่าประชาชนมีส่วนร่วมในบางกิจกรรม แต่ยังมีข้อจำกัดด้านโอกาสและบทบาท โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมที่ต้องใช้เวลาและกระบวนการเป็นทางการ เช่น การดำเนินการอย่างต่อเนื่องและการประเมินผล ทั้งนี้ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของนักสรีรพี แถบเงิน (2565) ที่รายงานการมีส่วนร่วมระดับปานกลางเช่นกัน

ในขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าผลลัพธ์ที่จับต้องได้ เช่น รายได้จากขยะรีไซเคิลหรือความสะอาดของชุมชน ทำหน้าที่เป็นแรงเสริมที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม (Skinner, 1953) และเป็นเหตุผลว่าทำไมแรงจูงใจเชิงผลประโยชน์จึงมีบทบาทสำคัญต่อการคงอยู่ของพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน

5. ความคิดเห็นของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือต่อบทบาทของผู้นำชุมชนอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านลักษณะผู้นำและภาวะผู้นำ โดยเฉพาะภาวะผู้นำแบบชี้แนะ/กระตุ้น (Selling) ได้รับการประเมินสูงที่สุด สะท้อนว่าประชาชนให้ความสำคัญกับผู้นำที่สามารถอธิบายเหตุผล สร้างความเข้าใจ และกระตุ้นแรงจูงใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ที่เสนอรูปแบบ Selling เหมาะสมเมื่อผู้ตามยังต้องการทั้งการชี้แนะและการสนับสนุนด้านกำลังใจ (Hersey & Blanchard, 1982) นอกจากนี้ การที่ผู้นำแบบเป็นทางการถูกประเมินสูงกว่าผู้นำไม่เป็นทางการในบางมิติ อาจสะท้อนบทบาทตามโครงสร้างอำนาจและการกำหนดนโยบาย ขณะที่ผู้นำไม่เป็นทางการมีบทบาทเชิงอิทธิพลทางสังคมและความใกล้ชิด ซึ่งเอื้อต่อการเป็นต้นแบบและการสร้างบรรทัดฐานในชุมชน (Bandura, 1977)

6. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ ได้แก่ อาชีพ (ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย และกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน/เกษียณ) เจตคติ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ และภาวะผู้นำแบบชี้แนะ/กระตุ้น สำหรับผลการศึกษาที่พบว่าด้านอาชีพมีผลต่อการจัดการขยะ เนื่องจาก กลุ่มที่อยู่บ้านหรืออยู่ในชุมชนมากมีเวลาเพียงพอในการคัดแยกและจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานของกมลชัย จันทร์ศรี (2561) ส่วนเจตคติ สอดคล้องกับ Ajzen (1991) ที่ชี้ว่าเจตคติเชิงบวกเป็นกลไกสำคัญต่อความตั้งใจและการปฏิบัติจริง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ชี้ว่าแรงจูงใจจากผลตอบแทนและผลลัพธ์เชิงรูปธรรมช่วยเสริมพฤติกรรมให้ดำรงอยู่ (Skinner, 1953) ซึ่งสอดคล้องกับวสันต์ ศรีโยธี (2563) และนภัสพร แกบเงิน (2565) สำหรับบทบาทผู้นำไม่เป็นทางการ สอดคล้องกับสุเมธี จิตต์ปภัสสร (2562) ที่ชี้ว่าผู้นำไม่เป็นทางการมีความใกล้ชิดและสร้างความร่วมมือได้ดี ขณะที่บทบาทผู้นำแบบ Selling สอดคล้องกับผลการศึกษาในต่างประเทศที่พบว่าผู้นำชุมชนในบทบาทผู้กระตุ้นและให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อความยั่งยืนของระบบการจัดการขยะ (Ragiliawati & Qomaruddin, 2020) รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (Hersey & Blanchard, 1982)

โดยสรุป การอภิปรายผลสะท้อนว่าพฤติกรรมจัดการขยะเป็นผลลัพธ์ของปัจจัยหลายมิติ ทั้งปัจจัยเชิงทัศนคติและแรงจูงใจ (attitude/benefit) ปัจจัยเชิงสังคม (community leadership) และปัจจัยเชิงวิถีชีวิต (occupation/time) ดังนั้น แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเสริมแรงจูงใจและผลประโยชน์ที่จับต้องได้ ยกย่องบทบาทผู้นำทั้งทางการและไม่เป็นทางการ และเติมเต็มความรู้เชิงลึกเพื่อสนับสนุนการจัดการขยะอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรกำหนดนโยบายและมาตรการสนับสนุนการจัดการขยะตามหลัก 3Rs อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น

- พัฒนาระบบรองรับการคัดแยกขยะที่ชัดเจนและสะดวกต่อประชาชนในทุกหมู่บ้าน
- ส่งเสริมการเข้าถึงสินค้าและบริการที่ช่วยลดขยะ เช่น จุดจำหน่ายสินค้าแบบเติม (refill) หรือจุดรับซื้อ

ขยะรีไซเคิลในชุมชน

- บูรณาการการจัดการขยะเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

2) ควรปรับนโยบายจากการมีส่วนร่วมเชิงรับ ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงรุก โดย

- เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลกิจกรรมด้านการจัดการขยะ

- สนับสนุนกลไกการมีส่วนร่วมในระดับหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการขยะชุมชน หรือเวทีประชาคมด้านสิ่งแวดล้อม

- กำหนดนโยบายเพิ่มแรงจูงใจด้านผลประโยชน์จากการคัดแยกขยะ เช่น การจัดตั้งศูนย์รับซื้อขยะรีไซเคิลประจำหมู่บ้าน

3) ควรจัดทำนโยบายเสริมสร้างบทบาทผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากผู้นำลักษณะนี้มีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมการจัดการขยะ ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายผู้นำอาสาประชาสัมพันธ์บทบาท และเพิ่มช่องทางให้ผู้นำเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน

4) ควรจัดทำนโยบายรณรงค์และสร้างทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะในชุมชน โดยเน้นการเปลี่ยนเจตคติผ่านการสื่อสารเชิงบวก การให้ความรู้ในโรงเรียน วัด และองค์กรชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึว่าการจัดการขยะเป็นหน้าที่ของทุกคน

5) ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนภาวะผู้นำแบบชี้แนะ/กระตุ้นในชุมชน จัดอบรมพัฒนาผู้นำท้องถิ่นให้มีทักษะด้านการสื่อสาร การสร้างแรงจูงใจ และการให้เหตุผล เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนประชาชนสู่พฤติกรรมจัดการขยะที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้เชิงปฏิบัติที่มุ่งแก้ไขประเด็นความรู้ที่ประชาชนยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน โดยใช้วิธีการสาธิต การอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือสื่อประชาสัมพันธ์ที่เข้าใจง่าย และเน้นการปรับความเข้าใจมากกว่าการให้ข้อมูลทั่วไป

2) ควรส่งเสริมกิจกรรมชุมชนที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น การจัดวันคัดแยกขยะประจำหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างแรงกระตุ้นและความเคยชินในการปฏิบัติของประชาชน

3) ควรพัฒนาระบบการคัดแยกขยะในครัวเรือนให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งชุมชน เช่น การแจกถังขยะแยกประเภทพร้อมคู่มือการคัดแยก เพื่ออำนวยความสะดวกและลดความสับสนในการปฏิบัติ

4) ควรสร้างกลไกให้ผู้เฒ่าแบบไม่เป็นทางการเป็นผู้ดูแลสิ่งแวดล้อมประจำหมู่บ้าน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) หรืออาสาสมัครสิ่งแวดล้อม ให้มีบทบาทสอดส่อง ติดตาม ช่วยสอนวิธีคัดแยก และเป็นต้นแบบการจัดการขยะ

5) ควรจัดอบรมสร้างทัศนคติและความรู้ด้านการจัดการขยะให้กับกลุ่มอาชีพที่อยู่ในบ้าน เช่น แม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้สูงอายุ เนื่องจากกลุ่มนี้มีผลต่อพฤติกรรมด้านการจัดการขยะสูง และเป็นกลุ่มที่มีเวลาปฏิบัติจริง

6) ควรเสริมระบบรับซื้อขยะรีไซเคิลในพื้นที่ให้เข้าถึงง่าย เช่น จัดรถรับซื้อขยะเคลื่อนที่รายสัปดาห์ เพื่อเพิ่มแรงจูงใจให้ประชาชนคัดแยกขยะอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กมลชัย จันทศรี. (2561). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการมูลฝอยของหัวหน้าครัวเรือนในเขตเทศบาลตำบลบ้านนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี* (สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา). สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/12828>
- กรมการปกครอง. (2568). *สถิติประชากรจังหวัดนครราชสีมา (ข้อมูลปี 2568)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2552). *แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนตามหลัก 3Rs*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2563). *สถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2563*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. <https://www.pcd.go.th/publication/8676/>
- กรมควบคุมมลพิษ. (2567). *รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี 2567*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กัญญา กรุดแก้ว. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เขตองค์การบริหารส่วนตำบลพลูตาหลวง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี* (สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ทวีศักดิ์ รักฤทธิ์ ฟ้าใส ประสารรส และทิพวรรณ ห้ายเมือง. (2568). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยจากครัวเรือนของประชาชนตำบลบ้านคีรีวง อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล. วารสารสุขภาพสตรีทองแอนด์ เฮลท์, 1(1), 65–77*. สืบค้นจาก <https://he04.tcithaijo.org/index.php/SAHJ/article/view/2614>
- นักรพี แถบเงิน. (2565). *ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลนครสกลนคร* (สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา). สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- นัฐภัสสร ทองไทย. (2558). พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลวังทอง อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว (การค้นคว้าอิสระ ระดับบัณฑิตศึกษา). วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วสันต์ ศรีโยธี. (2563). รูปแบบพัฒนาพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนในเขตอำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ (วิทยานิพนธ์; รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สุเมธี จิตต์ปัสสร. (2562). บทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วมในโครงการขยะเหลือศูนย์: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ (การค้นคว้าอิสระ; รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุกัญญา บัวลาด. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม (วิทยานิพนธ์; รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ. (2568). รายงานผลการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยตำบลท่าเรือ. นครศรีธรรมราช: เอกสารภายในหน่วยงาน.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1982). *Management of organizational behavior: Utilizing human resources* (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Lewin, K. (1951). *Field theory in social science: Selected theoretical papers*. New York, NY: Harper & Row.
- Normalina, Muhammad Hatta, Hafizianoor and Hamdani. (2021). *Plastic Waste Management through the Role of Leadership Adaptation of Environmental Inspected Habits*. Webology, 18(Special Issue on Computing Technology and Information Management), 268–277. Retrieved from <https://webology.org/data-cms/articles/20211101120543pmWEB18127.pdf>
- Retananda Ragiliawati, Mochammad Bagus Qomaruddin and Mahmud Aditya Rifqi. (2020). Role of community leaders as motivator in waste-bank management in Magetan Regency, Indonesia. *Jurnal PROMKES: the Indonesian Journal of Health Promotion and Health Education*. 8(2), 230-238, DOI:10.20473/jpk.V8.I2.2020.219-227
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York, NY: Macmillan.